

5. Profesionalna etika učitelja/nastavnika odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava: tri načela

Uđu li učenici u nastavu odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava s vlastitim mišljenjima, a iz njega svi izađu s nastavnikovim stajalištima, to obično ukazuje na problem. Učitelji/nastavnici odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava trebaju biti oprezni da ne nameću svojim učenicima određene stavove i vrijednosti s kojima se oni osobno poistovjećuju. **Škole su javne institucije, i roditelji, kao i društvo u cjelini, očekuju da nastavnici neće zloupotrijebiti svoju moć tako da indoktriniraju njihovu djecu.**

Profesionalna etika učitelja/nastavnika odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava je iz tog razloga presudna za uspjeh, pa čak i za opravdanje odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava kao sastavnog dijela školskog kurikulumu. Može se sažeti u sljedeća tri načela, čije je ishodište rasprava na tu tematiku u Njemačkoj tijekom 1970-ih.¹⁹

5.1. Načelo ne-indoktrinacije

Nastavnik ne smije ni na koji način pokušavati indoktrinirati svoje učenike da usvoje poželjne stavove, kao što je na primjer politička korektnost. Iz tog razloga nastavnik ne smije ušutkati učenika, niti ga “nadjačati” superiornim argumentiranjem. Učenici bi trebali slobodno prosuđivati, bez ometanja ili zapreka. Svaki pokušaj nastavnika da indoktrinira svoje učenike protivi se odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava i njegovom cilju da obrazuje građane koji su sposobni i spremni participirati u otvorenom društvu i slobodnoj, pluralističkoj demokraciji.

5.1.1. Praktične implikacije

Nastavnik bi stoga trebao voditi rasprave u nastavi odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava, no ne u njima i sudjelovati. S druge strane, upitaju li ga učenici za njegov stav o određenoj temi, savjetujemo da ga i izrazi. Učenici dobro znaju da nastavnik kao građanin posjeduje osobno političko stajalište kao i svaki drugi, i poprilično često ih ga zanima čuti. Nastavnik bi zatim trebao naglasiti da se ne izjašnjava u svojoj profesionalnoj ulozi, već kao građanin. I zaista, učenicima bi se moglo učiniti pomalo čudnim da je njihov učitelj/nastavnik odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava u razrednim raspravama na neki način politički nepristran, dok se od njih očekuje da neprestano iznose svoje stavove.

Učitelj/nastavnika posvećenog poučavanju ljudskih prava može zasigurno pogoditi ako neki učenik iznosi stavove koji naginju rasizmu, nacionalizmu ili bilo kojoj vrsti fundamentalizma. Svejedno bi se trebao suzdržati od nametanja tolerantnijih stavova superiornim argumentiranjem, već radije pokušati razumjeti iz kojeg je razloga mlada osoba usvojila takav smjer misli, te pronaći put da izazove učenika da razmišlja drugačije i na nekonvencionalne načine.

5.2. Načelo kontroverzne rasprave

Kakvo god da kontroveržno pitanje iz područja znanosti ili politike postojalo, ono se kao takvo treba obraditi u nastavi odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava. Ovo je načelo usko povezano s načelom ne-indoktrinacije: izostavljaju li se drugačija stajališta i ignoriraju alternativne opcije, odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava je na dobrom putu k indoktrinaciji. Učionice odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava trebaju napraviti mjesta za kompleksnost, kontroverziju, pa čak i za kontradikcije. Na primjer, iako su ljudska prava univerzalna, individualna prava mogu zapravo jedno s drugim biti u sukobu. **U pluralističkom su društvu nesuglasnost, razlike u vrijednostima i suprotstavljeni interesi pravilo, a ne iznimka, i iz tog se razloga učenici trebaju naučiti nositi s kontroverzijom.** U demokraciji su debate i rasprave medij za rješavanje problema i sukoba. Sporazum i određeni stupanj suglasnosti kroz kompromis su rezultat pregovora. Iznudena suglasnost bez otvorene rasprave upućuje jednostavno na opresiju.

5.2.1. Praktične implikacije

Sljedom toga, učitelj/nastavnik odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava treba predstaviti barem dva stajališta o određenoj problematici. Važna je jednaka zastupljenost oba stajališta (primjerice, jednaka dužina teksta).

¹⁹ Vidi “Der Beutelsbacher Konsens” (Sporazum iz Beutelsbachera) (www.lpb-bw.de)

U plenarnim raspravama učitelj/nastavnik treba pozdraviti različitost gledišta među učenicima. Ukoliko neki stav zastupa samo manjina – ili čak niti jedan učenik – nastavnik ga treba uvažiti u svrhu samog argumentiranja, jasno ističući da samo izvodi određenu ulogu, a ne da izražava vlastito mišljenje. Treba pritom paziti da prilagodi svoje umijeće argumentiranja onom učenika.

5.3. Osposobljavanje učenika u promicanju vlastitih interesa

Učenici trebaju biti u stanju analizirati političku situaciju i prepoznati svoje interese, te odabrati metode i sredstva pomoću kojih će na takvu situaciju utjecati u korist svojih interesa. Taj cilj od učenika iziskuje temeljito treniranje vještina i kompetencija aktivnog djelovanja i participacije. Može se postići samo ako se poštuju i druga dva načela, ne-indoktrinacija i kontroverzna rasprava. Ovo se načelo ne smije pogrešno tumačiti kao poticanje egoizma i zanemarivanja odgovornosti. Svaka zajednica počiva na tim vrijednostima, no poanta je da nastavnik ne obeshrabruje učenike u promicanju vlastitih interesa suočavajući ih s potrebom da izvršavaju svoje dužnosti i odgovornosti.

5.3.1. Praktične implikacije

Škola je mikro-društvo gdje učenici uče kako participirati. To se može poticati na mnogo načina, počevši u razredu, dopuštajući učenicima da biraju teme koje ih zanimaju te da sudjeluju u planiranju nastavnih sati i primjenjuju naprednije pristupe kao što je demokratsko upravljanje školama (poučavanje kroz demokraciju i ljudska prava) i aktivno sudjelovanje.

Iskustveno i problemsko učenje potiču učenike u razvijanju umijeća neovisnog prosuđivanja i donošenja odluka.